

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії: Балійчук Владислав Анатолійович, 1994 року народження, громадянин України, освіта вища: навчається в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України з 2022 р., виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Соціологія».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро, від «23» квітня 2026 року № 125, у складі:

голови разової спеціалізованої вченої ради

- **Вадима НКОЛЕНКА**, доктора соціологічних наук, доцента, професора кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

рецензентів:

- **Олесі ГУДЗЕНКО**, кандидата соціологічних наук, доцента, доцента кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;
- **Сергія ЛЕГЕЗИ**, кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

офіційних опонентів:

- **Алли ЛОБАНОВОЇ**, доктора соціологічних наук, професора, професора кафедри соціології та соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету;
- **Олександри ДЕЙНЕКО**, кандидата соціологічних наук, доцента кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

на засіданні «5» червня 2026 року прийняли рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки **Балійчуку Владиславу Анатолійовичу** на підставі публічного захисту дисертації «Феномен солідаризму: проактивні стратегії і практики в контексті українського суспільства» за спеціальністю 054 Соціологія.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро.

Науковий керівник: ХОДУС Олена Володимирівна, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису із дотримання вимог пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами). В дисертації вперше концептуалізовано феномен солідаризму як реляційний феномен проактивної агентності; розроблено трирівневу аналітичну модель (інфраструктурний, агентнісний та символічний рівні); виявлено та класифіковано модули солідаризації (проактивності, солідарності-видимості та транзакційний); емпірично доведено інфраструктурну роль Telegram як соціотехнічного медіатора; вдосконалено методологічну рамку шляхом синтезу реляційної соціології та акторно-мережевої теорії. Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості використання запропонованих моделей для розробки стратегій соціальної згуртованості, прогнозування динаміки волонтерських рухів та вдосконалення комунікації між державою і мережевими спільнотами у повоєнний період.

Дисертація виконана державною мовою із дотриманням вимог до оформлення дисертації, встановлених МОН України. Обсяг основного тексту дисертації відповідає нормам, встановленим освітньо-науковою програмою «Соціологія» за спеціальністю 054 Соціологія Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Здобувач має 7 наукових публікацій за темою дисертації, з яких 4 статті, у наукових фахових виданнях України, 3 тез доповідей на Всеукраїнських науково-практичних конференціях з міжнародною участю, які відповідають вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, зокрема:

1. Балійчук В. А. Феномен солідаризму в сучасній українській науці. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики». 2023. С. 8–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2023.99.1>. URL: <https://soctech-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/99/1.pdf> (фахове видання категорії «Б»).
2. Кривошеїн В., Денисенко Д., Балійчук В. Зміни в системі цінностей громадян України зі статусом внутрішньо переміщених осіб. Науково-теоретичний альманах «Грані», 27 (2), 2024. С. 101–108. DOI: <https://doi.org/10.15421/172437>. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2030> (фахове видання категорії «Б»).
3. Балійчук В. А. Концепт солідаризму в соціологічному дискурсі цифрової соціальності. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках, 2025, 8 (1). С. 153–159. DOI: <https://doi.org/10.15421/342519>. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/1263> (фахове видання категорії «Б»).
4. Балійчук В. А. Перформативні та символічні форми мережевої солідаризації: від офлайн-присутності до цифрової реплікації. Науково-

теоретичний альманах Грані, № 29 (1), 2026. 244-252. DOI:
<https://doi.org/10.15421/172681>. URL:
<https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2327> (фахове видання
 категорії «Б»).

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої ради та присутні на захисті фахівці:

Голова спеціалізованої вченої ради – Ніколенко Вадим Вікторович, доктор соціологічних наук (22.00.01 – теорія та історія соціології), доцент, професор кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Офіційний опонент – Лобанова Алла Степанівна, доктор соціологічних наук (22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології), професор, професор кафедри соціології та соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. Одним з положень новизни дисертаційного дослідження є авторське обґрунтування інтегрованого теоретичного підходу до розуміння солідаризму як реляційного феномена конфігурації мережевих взаємодій гетерогенних актантів, що формується внаслідок проактивної агентності (с.28). Здобувач включає до кола «актанто-агентів» не лише соціальні суб'єкти, але й неантропоморфні елементи (цифрові платформи, технологічні інфраструктури тощо) як рівнозначних учасників формування солідарних практик. У зв'язку з цим залишається відкритим питання щодо меж застосування акторно-мережевої оптики в аналізі солідаризму, який у класичній соціологічній традиції переважно інтерпретується як феномен людської соціальної інтеграції, що ґрунтується на ціннісно-нормативних підставах.

2. У першому розділі дисертації подекуди як взаємозамінні застосовуються терміни «солідаризм» і «солідарність» (с. 32-39, 42, 46 і т.д.), тоді як у другому розділі розглядаються гібридні процеси солідаризації (с. 102–103). Водночас у соціологічній традиції зазначені поняття мають різні аналітичні рівні: «солідаризм» переважно постає як теоретико-концептуальна або ідейна рамка осмислення соціальної інтеграції; «солідарність» — як емпірично фіксований стан або процес соціальної згуртованості; «солідаризація» — як процесуальна категорія, що описує становлення, відтворення та інституціоналізацію солідарних зв'язків і практик.

У цьому контексті у висновках до першого розділу також спостерігається концептуальна близькість між трактуванням «солідарності» як динамічного процесу взаємної інтеграції, що формується у взаємодії людей, технологій та емоцій і постійно відтворюється у практиках спільноти (с. 93), та змістом поняття «солідаризація», що акцентує процесуальний вимір становлення соціальної згуртованості. У зв'язку з цим потребує додаткового уточнення концептуальна логіка використання зазначених термінів у межах

дослідження, а також їх чітке розмежування або обґрунтування взаємозв'язку в авторській теоретико-методологічній моделі, з визначенням того, чи розглядаються вони як окремі аналітичні рівні, чи як взаємопов'язані етапи єдиного процесу.

3. У дисертації солідарність переважно інтерпретується як позитивний механізм інтеграції та взаємопідтримки, є акцент на солідарність-переконавання, солідарність-видимість (с.171). Однак дискусійним залишається питання щодо можливості існування ексклюзивних або «закритих» форм солідарності, які можуть формуватися на основі протиставлення «своїх» і «чужих». У цьому аспекті теоретичний аналіз міг би бути посилений зверненням до *концепцій мімікрійної, конфліктної або негативної солідарності*.

4. Здобувач продуктивно використовує концепції економіки уваги Г. Франкла (с.97-98) та сингуляризації А. Реквіца (с.99-100) для пояснення мережових механізмів солідаризації. Разом із тим недостатньо уваги приділено питанню нерівного доступу до цифрових ресурсів і різного рівня включеності соціальних груп у цифрову комунікацію. Більш детальний аналіз цифрової нерівності дозволив би поглибити розуміння того, яким чином соціально-економічні, вікові чи територіальні відмінності впливають на можливості участі у практиках цифрової солідарності.

5. Проведене емпіричне дослідження відзначається значним обсягом та використанням змішаної методології (контент-аналіз Telegram-каналів, глибинні інтерв'ю та загальнонаціональне опитування), результати якого представлено у розділах 2 і 3. Отримана здобувачем ґрунтовна емпірична база забезпечила повноцінний аналіз цифрових практик солідарності. Водночас певної дискусійності набуває інтерпретація ролі соціальних платформ як провідних механізмів солідаризації, з огляду на зафіксовану амбівалентність довіри до цифрових джерел інформації та наявність значної частки респондентів із ситуативним або критичним ставленням до онлайн-комунікації. У цьому контексті потребує додаткового уточнення, якою мірою отримані емпіричні дані дозволяють говорити про домінування цифрових платформ у процесах формування солідарних практик, а якою – про їхню контекстуально зумовлену та нерівномірну дію.

6. Деякого уточнення потребує також положення щодо цифрових платформ як актантів колективної дії, оскільки в межах поданого емпіричного матеріалу недостатньо чітко розмежовано їх інструментальну функцію як каналів комунікації та потенційно активну роль у координації соціальних взаємодій. Виявлені емпіричні особливості (зокрема рівень недовіри до онлайн-джерел і нерівномірний мотиваційний вплив соціальних мереж – таблиця 3.8, с.188) актуалізують потребу більш чіткого обґрунтування меж їх агентності.

7. Окремого дискусійного уточнення потребує узагальнення щодо вікових відмінностей у мотивації до участі у спільних діях, оскільки наведені результати демонструють певні тенденції, однак потребують обережності в

інтерпретації як усталеної моделі «вікової стратифікації мережевої солідаризації», з огляду на фрагментарність та контекстуальну варіативність зафіксованих відмінностей.

Офіційний опонент – Дейнеко Олександра Олександрівна, кандидат соціологічних наук (22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології), доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. Перше зауваження стосується назви роботи, що постає більш об'ємною, ніж обраний фокус дослідження, в основі якого – українське суспільство і особливості його відтворення в умовах воєнного стану. Таке уточнення сприяло б акцентуванню на певних особливих характеристиках конструювання та відтворення солідаризму в умовах війни та уникненню поширення українського досвіду на інші соціокультурні контексти, що функціонують в умовах інших соціальних порядків.

2. Автор системно аналізує предмет дослідження, звертаючись до широкого спектру соціологічних теорій. Теоретичною основою роботи постають теорія соціальних практик, реляційна соціологія, акторно-мережевий підхід, дискурс-аналіз та афективно-реляційний підхід Сари Ахмед. Незважаючи на те, що автор послідовно та доволі переконливо аргументує необхідність звернення до цих підходів, роботі бракує теоретичного синтезу, що дозволив би поєднати різні фокуси проведеного аналізу. Робота постає як доволі теоретично еkleктична, з великою кількістю понять та концептів, притаманних різним соціологічним теоріям (приміром, одночасне використання автором понять «актор», «агент» та «актант»), що трохи «розмиває» концептуальну чіткість та авторський підхід. До того ж, акцентуючи увагу на афективному та практичному компонентах солідаризму, роботі бракує звернення до атрибуційних та ціннісних компонентів – соціальних установок та ціннісних орієнтацій, що «уможливлюють» соціальні практики. Цей аспект розкритий на прикладі застосування моделі вимірювання соціальної згуртованості Дж. Чана, проте міг би набути більш системного аналізу у роботі.

3. Автор активно оперує поняттями «солідарність» та «солідаризм», проте роботі бракує чіткого розуміння авторського тлумачення повязаності та розрізнення цих понять. Іноді вони постають у тексті як синоніми, іноді як щось практичне (солідарність) та режимно-структурне (солідаризм). Робота мала б більш сильний теоретичний внесок, якби дисертант звернув більшу увагу на взаємозв'язок та одночасне відокремлення цих соціологічних концептів та соціальних феноменів у частині, присвяченій понятійному апарату дослідження.

4. У висновках до першого підрозділу автор зазначає, що «класичні концепції солідаризму виявляються недостатніми для пояснення нових форм

соціальної взаємодії, що виникають у постіндустріальному, цифровому та воєнному контекстах». Наведена теза не викликає сумнівів, але роботі бракує розкриття структурних та соціокультурних особливостей українського суспільства в умовах воєнного стану, які одночасно створюють певні обмеження для практик солідаризму (заборона на проведення мітингів, комендантська година тощо), проте, з іншого боку, створюють нові можливості для конструювання таких практик (зростання довіри до соціальних інститутів, наявність спільного травматичного досвіду – відсутність електрики, втрати, зумовлені війною тощо). Робота виграла б, якби дисертант більш системно розкрив соціокультурні особливості відтворення солідаризму у суспільстві, що захищається від зовнішньої військової агресії.

5. Дисертаційній роботі дещо бракує синтезу теоретичних положень та емпіричних результатів. У третьому розділі роботи та у висновках бракує «повернення» до теоретичних положень.

Рецензент – Гудзенко Олеся Зеновіївна, кандидат соціологічних наук (22.00.01 – теорія та історія соціології), доцент, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. Понятійна перевантаженість. У тексті одночасно функціонують категорії «солідаризм», «солідарність», «мережева солідарність», «гібридні спільноти», «гетерогенна агентність», «перформативні практики» тощо. Частина з них використовується як взаємодоповнювана, частина як аналітично самостійна, але без достатньо чітких меж між ними. Для дисертації надзвичайно важливо не лише продукувати теоретично насичену мову, а й забезпечити її аналітичну верифікацію на рівні емпіричного аналізу.

2. Друге зауваження стосується самого поняття «солідаризм». Автор прагне реконцептуалізувати його як соціологічну категорію, однак у тексті ще відчутна напруга між двома різними значеннями цього терміна: з одного боку, солідаризм як історична соціально-політична доктрина, з іншого – як узагальнений аналітичний конструкт, який застосовується для опису широкого спектра практик солідаризації. Цей перехід не завжди достатньо обґрунтований. Залишається відкритим питання: чи справді доцільно використовувати саме термін «солідаризм» як центральну категорію, якщо значна частина аргументації фактично стосується «солідарності», «соціальної згуртованості» та «горизонтальної взаємодії»?

3. Поняття «проактивність» потребує більш чіткої операціоналізації. Залишається нез'ясованим питання про критерії його емпіричної фіксації: за якими саме індикаторами проактивна поведінка ідентифікується в реальних практиках солідаризації та відмежовується від суміжних форм участі. Опитувальний інструментарій не демонструє чіткого зв'язку між теоретичною дефініцією та вимірювальними емпіричними індикаторами. Відтак теза про «проактивність як найвищий рівень соціальної агентності» звучить

переконливо на концептуальному рівні, але потребує чіткішої верифікації на емпіричному рівні.

4. У роботі простежується певна суспільно-нормативна асиметрія. В дисертаційному дослідженні основна увага сконцентрована на розумінні солідаризму як ресурсу консолідації, зміцнення горизонтальних зв'язків, інфраструктури довіри, мобілізаційного потенціалу тощо. Усе це цілком зрозуміло в контексті запропонованої теми, однак соціологічний текст має не лише констатувати соціальну цінність солідарності, а й бачити її амбівалентність. Тобто форми солідаризму можуть включати і проблематику виключення, нерівномірність доступу до волонтерської участі, виснаження волонтерських мереж, символічний тиск, моральну ієрархізацію «правильних» форм участі, залежність горизонтальних практик від вертикальних інституційних ресурсів. Цей критичний вимір у роботі поки що представлений недостатньо. Можливо це перспективна проблематика для подальших теоретичних розробок та емпіричних вимірів.

Рецензент – Легеза Сергій Валерійович, кандидат історичних наук (07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни), доцент, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Зауваження:

1. Мало б сенс дотримуватися більш чіткої термінологічної точності у вживанні базових для роботи понять: при загальному розрізненні термінів «солідарність», «солідаризм», «солідаристичний», автор подекуди вживає їх в якості синонімічного ряду, що не є доцільним і може час від часу викликати непорозуміння на рівні аналітичного інструментарію. Також потребувало б подальшого розведення використання терміну «солідаризм» для позначення соціального феномену – і для позначення форм соціальних практик.

2. Потребував би уточнення і авторський погляд на еволюцію форм солідаризму (підрозділ 1.2), оскільки – при всій методологічній важливості даної проблеми – доволі часто мова тут іде не так про зміни соціальної реальності (чи то об'єктивних, зовнішніх по відношенню до дослідника форм і практик соціального життя), як про трансформації теоретичних описів такої реальності в соціологічних експлікаціях. Оскільки ж ця проблема дає можливість ставити саме питання про трансформацію форм солідаризації, про перехід їх від інституціональних до реляційних, фіксація цього переходу на рівні соціальної реальності потребувала б більш чіткого опису.

3. Розглядаючи символічні та перформативні форми мережевої солідаризації та специфіку актантів, що його формують (а ними виступають як соціальні актори, так і самі технології та логіка функціонування програмних оболонок «місць присутності» соціальних суб'єктів у віртуальному просторі), не слід забувати і про наявність додаткового фактору: зовнішнього контрольно-управлінського контуру, специфічних «правил присутності» на

рівні соціальних мереж, які певним чином обмежують варіативність комунікативного зусилля соціальних агентів по формуванню практик солідаризму. Мова іде як про специфічний «мережевий етикет», так і про форми «мережевої цензури», інтегровані в саму структуру соціальних мережевих платформ – в логіці авторської роботи, їх теж слід було б оцінювати в якості додаткових цифрових актантів.

4. Звертає увагу те, що ретельно проаналізовані автором нові форми мережевої солідаризації зосереджені переважно в одному сегменті соціальної активності, а саме в тому, який є одночасно проукраїнським (орієнтованим на збереження української державності та звичних для нас форм соціальності) та умовно провладним (таким, що знаходиться у межах ідеологічної позиції чинної влади). Відтак, за межами дослідження здебільшого залишаються форми та специфіка практик мережевої солідаризації принаймні двох наступних напрямків: 1) національно/державницько орієнтованих, але опозиційних щодо чинної влади та 2) всілякі «негативні» солідаристські тенденції (як то практики спротиву діяльності ТЦК, координація антиукраїнських дій в українському середовищі – якщо говорити про актуальний момент воєнного протистояння, або ж більш широко – різноманітні дії, орієнтовані на встановлення та поширення солідаристських практик у межах консервативної ідеології – «антифеміністичні», «гомофобські», «антиемігрантські» тощо). Аналітика такого роду проявів солідарності в просторі медіадискурсі дозволила б більш опукло та всебічно окреслити особливості формування гібридних форм солідаризму в українських реаліях.

Результати відкритого голосування:

«За» – 5 членів ради,

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **БАЛІЙЧУКУ Владиславу** ступінь доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 054 Соціологія.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Вадим НІКОЛЕНКО